

วาทกรรมซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ของรัฐบาลไทย

Soft Power Discourse of Thai Government

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ / Pimpaporn Boonprasert

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร 10110, ประเทศไทย
Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110, Thailand

Email: pimpaporn.b@gmail.com

Received: December 12, 2023

Revised: December 16, 2023

Accepted: December 26, 2023

Abstract

This article was qualitative research that focused on content analysis, whose objective was to study the news analysis about the government's soft power by using the concept of discourse as a framework for analyzing the type of discourse and analyzing the method of creating that discourse. The results showed that soft power discourse consisted of these followings: 1. The issue of soft power which included 5 issues: the issue of origin, the issue of definition or meaning, the issue of the responsible person, the issue of the guideline and the issue of results 2. The type of discourse which included 9 types of soft power discourse as follows: Soft power discourse as the cost of culture to develop a national development; Soft power discourse as Thai to the world; Soft power discourse as creativity; Soft power discourse as Thainess; Soft power discourse as part of attracting tourists; soft power discourse as legal legitimacy; Soft Power discourse as driven by the government; Soft Power discourse as born from the cultivation and created to be; Soft Power discourse as power. 3. The way the government creates discourse included the following methods: Create an impact, prominence, re-production, reinforce the illusion / image and refer to the framework of the law. Soft power discourse

in the meaning of the government that communicates through the media, therefore, meant the cultural cost of developing people to develop the national development to the global level with creativity, Thainess, which would bring income to attract tourists through relevant laws with the government as a driver to be Soft power. Therefore, it was not just a soft power that to attract “outside people”, but was the power to “insiders” through selection, creating and developing skills related to Thai soft power.

Key words: Soft Power, Discourse, Thai Government

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข่าวเกี่ยวกับเรื่องซอฟต์แวร์ของรัฐบาล โดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์หาประเภทของวาทกรรมและวิเคราะห์วิธีการสร้างวาทกรรมนั้น ๆ ผลการวิจัยพบว่า วาทกรรมซอฟต์แวร์ประกอบด้วย 1. ประเด็นของซอฟต์แวร์ พบ 5 ประเด็น คือ ประเด็นเรื่องที่มา ประเด็นเรื่องนิยามหรือความหมาย ประเด็นเรื่องผู้รับผิดชอบ ประเด็นเรื่องแนวทางดำเนินการ และประเด็นเรื่องผลลัพธ์ 2. ประเภทวาทกรรม พบวาทกรรมซอฟต์แวร์ 9 ประเภท ดังนี้ วาทกรรมซอฟต์แวร์คือต้นทุนวัฒนธรรมที่พัฒนาคนพัฒนาชาติ วาทกรรมซอฟต์แวร์ของไทยสู่ระดับโลก วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความคิดสร้างสรรค์ วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความเป็นไทย วาทกรรมซอฟต์แวร์เป็นส่วนหนึ่งของการดึงดูดนักท่องเที่ยว วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความชอบธรรมทางกฎหมาย วาทกรรมซอฟต์แวร์ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล วาทกรรมซอฟต์แวร์เกิดจากการบ่มเพาะและสร้างใหม่ให้เป็น วาทกรรมซอฟต์แวร์คืออำนาจ 3. วิธีการที่รัฐบาลสร้างวาทกรรม พบวิธีดังนี้ สร้างผลกระทบ ความเด่น ผลิตซ้ำ ต่อย้ายมายาคติ/ภาพเหมารวมและอ้างอิงกรอบของกฎหมาย วาทกรรมซอฟต์แวร์ในความหมายของรัฐบาลที่สื่อสารผ่านสื่อมวลชนจึงหมายถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมที่พัฒนาคนพัฒนาชาติสู่สากลระดับโลก ด้วยความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นไทย อันจะนำมาซึ่งรายได้ ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวผ่านกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยมีรัฐบาลเป็นผู้ขับเคลื่อนสร้างใหม่ให้เป็นซอฟต์แวร์จึงมิใช่เป็นเพียงอำนาจละมุนที่ดึงดูด “คนนอก” หากแต่คืออำนาจต่อ “คนใน” ผ่านการคัดเลือก สร้าง และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวกับซอฟต์แวร์ของไทย

คำสำคัญ: ซอฟต์แวร์ วาทกรรม รัฐบาลไทย

บทนำ

ในปี 2566 รัฐบาลโดยมี นายเศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกรัฐมนตรี มีนโยบายให้ความสำคัญกับการส่งเสริม Soft power ของประเทศไทยโดยจัดตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ประเทศไทย ซึ่งมี

เป้าหมายขับเคลื่อนโครงการแผนงานและมาตรการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบสูง ผ่านคอนเทนต์ 11 อุตสาหกรรม Soft power เป้าหมายของประเทศไทย โดยจะต้องเพิ่มความเข้มข้นในการขับเคลื่อนซอฟต์แวร์ของไทยให้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมในทุกสาขาที่เกี่ยวข้อง (Thaigov, 2023, October 03) ทั้งนี้ รัฐบาลไทยมองว่าซอฟต์แวร์ที่สำคัญของประเทศไทยคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้ประชาชน ดังที่นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่า

“ผมดีใจครับที่เราทุกคนช่วยกันรักษามรดกวัฒนธรรม ประเพณี และวัฒนธรรมของเราไว้ นี่แหละครับคือ จุดแข็งของเรา คือ Soft Power ที่เราสามารถส่งออกสู่สายตาชาวโลก และสร้างเป็นรายได้กลับคืนมาสู่ชุมชนของเราได้”

(NationTV. 2023, November 03)

คำว่า ซอฟต์แวร์กำลังจะถูกกล่าวถึงอีกครั้งในวงกว้างซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ซอฟต์แวร์ (Soft Power) ตามแนวคิดของ โจเซฟ ไนย์ (Nye, 2004, pp. 15-17) ศาสตราจารย์ แห่ง Kennedy School of Government มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ให้คำอธิบายว่า ซอฟต์แวร์ หมายถึง ความสามารถที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการโดยการชักจูง โนมน้าวให้คนอื่นคล้อยตามความประสงค์ของเรา โดยคำนี้นำมาใช้ในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่ออธิบายศักยภาพทางการเมืองของรัฐนั้น ๆ ที่ส่งอิทธิพลโดยทางอ้อมต่อพฤติกรรมหรือความสนใจของรัฐอื่น ๆ ผ่านการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมหรือความคิด ซอฟต์แวร์จึงเป็นอำนาจในการชักจูงมิใช่บังคับเพื่อให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความเกรงกลัว การบริโภค การแต่งกาย

ประเด็นสำคัญของซอฟต์แวร์จึงประกอบไปด้วย 3 สาหลัก คือ วัฒนธรรม คุณค่าทางการเมืองหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย และนโยบายการต่างประเทศ ซึ่งเป็นมุมมองทางรัฐศาสตร์ในบริบทหลังสงครามเย็น ทว่าซอฟต์แวร์ยังมีนิยามอื่นและมีบทบาทขยายไปยังมิติทางเศรษฐกิจ สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ “คลื่นเกาหลี” (Korea Wave/ Hallyu) ที่เริ่มต้นปลายทศวรรษ 1990 และ “ญี่ปุ่นเท่” (Japan Cool) ที่เกิดขึ้นในปี 2002 เพื่อตีโต้กระแสวัฒนธรรมเกาหลี กล่าวคือการทำให้ประเทศอื่นยอมรับวัฒนธรรมของเขา ไปเสฟ ไปไซ้ แล้วกลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด (BBC, 2023, September 23) จึงอาจกล่าวได้ว่าจากมุมมองเรื่องการเมือง สังคม วัฒนธรรม ซอฟต์แวร์มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากณินยามความหมายของซอฟต์แวร์จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ หมายถึง วัฒนธรรม วิถีชีวิต ในบางวัฒนธรรมอาจหมายถึงศิลปะความบันเทิง ดนตรี ภาพยนตร์ แต่ในรายละเอียดอาจมีการให้คำอธิบายที่แตกต่างกันไป ดังเช่นพบว่าซอฟต์แวร์ของไทยมีการอธิบายความหมายโดยกล่าวถึงถึงโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ

“ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยต้องจริงจังเรื่องยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์ของไทยจากตัวอย่างของอิทธิพลหลังอำนาจแห่งชาติที่เป็นการโนมน้าวซึมซับความเป็นไทยเอกลักษณ์ของชาติไปทั่วโลกเป็นสิ่งที่กระตุ้นการส่งเสริมพลังอำนาจของชาติทุกด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง โครงการพระราชดำริไว้พระแดน โครงการศิลปะชีพในสมเด็จพระ

พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ราชพิธีถวายความอาลัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พระบรมราโชบายโครงการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 “จิตอาสาทำดีเพื่อสังคม การจัดแสดงดนตรีของกองทัพ ณ ลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 และประเพณีมหาสงกรานต์ย้อนยุค ณ ลานพระราชวังดุสิต เมษายน 2561” โครงการทูบีนัมเบอร์วันของเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริโสภาคพระณวดี (To Be Number One) โครงการเพื่อนพ้องภาษาของพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ นโยบายสาธารณะ “โอท็อปคลองผดุงกรุงเกษม ประชารัฐ ไทยนิยม” และภาพยนตร์ทีวี “บุพเพสันนิวาส”

(Netranon, 2019, 76)

ในขณะที่รัฐบาลโดย นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับซอฟต์แวร์ในลักษณะที่เป็นนโยบายของรัฐบาลคือ “นโยบาย 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์” โดยสื่อสารภายใต้กรอบความคิดต่าง ๆ เช่น กรอบความคิดในฐานะเป็นผู้นำประเทศ กรอบยุทธศาสตร์ชาติ กรอบความคิดทางสังคมวัฒนธรรม ให้สาธารณชนรับทราบ โดยที่การสื่อสารในฐานะของนายกรัฐมนตรีย่อมก่อให้เกิดอำนาจและอิทธิพลทางความคิด ทศนคติ และความเชื่อจนกลายเป็นการสร้างภาพความจริงในสังคม โดยมีสื่อมวลชนเสนอภาพและเรื่องราวต่อกล้าความคิดความเชื่อให้คนในสังคมรับรู้และเข้าใจว่าเป็นข้อเท็จจริง ดังนั้นวาทกรรมซอฟต์แวร์ของรัฐบาลจึงสามารถสร้างภาพความจริงเรื่องซอฟต์แวร์ในสังคมไทยท่ามกลางบริบทของยุคสมัย นับตั้งแต่เริ่มมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ ซึ่งนำเสนอว่าการสื่อสารของรัฐเป็นกลไกผลิตความหมาย ความเข้าใจและการกระทำในเรื่องซอฟต์แวร์อย่างไร รวมทั้งส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร โดยใช้กรอบความคิดเรื่องวาทกรรมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

Norman Fairclough (1995) กล่าวถึงการวิเคราะห์วาทกรรมในแง่ตัวบท (Text) ซึ่งก็คือ ภาษาก่อนเป็นการวิเคราะห์การสร้างความหมาย ซึ่งจากตัวบทดังกล่าวสามารถศึกษาต่อไปได้ว่าสร้างลักษณะเฉพาะสิ่งใดวาทกรรมนั้นมีอำนาจในการกำหนด ตัดสิน วิพากษ์วิจารณ์เรื่องนั้น ๆ ได้ การวิเคราะห์วาทกรรมจึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบระหว่างตัวบท บริบท และกระบวนการสร้างตัวบท เนื่องจากวาทกรรมซอฟต์แวร์ของรัฐบาลมีนิยามที่แตกต่างไปจากความรู้ความเข้าใจเดิมในสังคม เมื่อรัฐบาลให้สัมภาษณ์ ผู้รับสารอ่าน ดูหรือฟังข่าว รับรู้ และติดตามว่ารัฐบาลจะสร้าง เลือก หรือประกาศให้สิ่งใดเป็นซอฟต์แวร์ จึงน่าสนใจว่ารัฐบาลกำลังสร้างเพื่อสร้างความหมายของเรื่องซอฟต์แวร์ในบริบทของ “นโยบาย 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์” อย่างไรเพื่อให้วาทกรรมมีอำนาจในการกำหนด ตัดสิน วิพากษ์ประเด็นเรื่องซอฟต์แวร์ในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมซอฟต์แวร์ของรัฐบาลไทย

ประโยชน์ที่得益จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยมีส่วนช่วยให้ตระหนักและเท่าทันวาทกรรมของรัฐบาลในการติดตามรับรู้ข่าวสารอย่างมีวิจารณ์ญาณ นอกจากนี้ ยังช่วยชี้ประเด็นให้รัฐบาลวิเคราะห์ผลกระทบต่อการนำเสนอความคิดและใช้ภาษาในการให้สัมภาษณ์เพื่อมิให้เกิดความสงสัย คัดค้าน หรือต่อต้านจากผู้รับสารในที่สุด

ทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับซอฟต์แวร์ แนวคิดเรื่องซอฟต์แวร์ปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2550 ในหัวข้ออำนาจการเมืองโลก (Power in Eorld Politics) ซึ่งเป็นการต่อยอดจากเวทีสัมมนาที่จัดโดยวารสารมิลเลนเนียมในปี พ.ศ. 2548 อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดของอำนาจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซอฟต์แวร์ควบคู่ไปกับ Smart Power ได้กลายเป็นส่วนสำคัญของการเมืองโลก ในส่วนของประเทศไทยเป็นประเทศขนาดกลางซึ่งมีได้มี Hard Power มากนัก แต่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีซึ่งเป็นวิถีของไทยซึ่งได้รับการชื่นชมจากต่างชาติ (Bamrungsuk, 2014)

Nye (2005) เสนอถึงดัชนีซอฟต์แวร์ของประเทศประกอบด้วยภูมิศาสตร์ (Geography) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ (Economic Strength) ลักษณะทางสังคม (Social Pattern) และความเป็นประชาธิปไตย

2. วาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม Michel Foucault (Foucault, as cited in Charoensin Oran, 2001) กล่าวถึงการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ว่า คือการพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ และรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้สรรพสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคมในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของสิ่งที่พูดว่า จะพูดอย่างไร พูดเรื่องอะไร ใครเป็นคนพูด จึงจะได้อรรถาธิบายสื่อสารกันรู้เรื่องและเป็นที่ยอมรับในสังคม ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมยังสถาปนาให้ผู้พูดมีอำนาจหรือความชอบธรรมในการพูดเรื่องนั้น ๆ อีกด้วย แต่ผู้พูดต้องพูดภายใต้กฎเกณฑ์ของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น อัตลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะลื่นไหล เปลี่ยนแปลงตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ไม่แน่นอน ตายตัว หดนิ่ง ประเด็นสำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมมีใช้อยู่ที่ว่าคำพูดนั้น ๆ เป็นจริงหรือเท็จแต่สนใจที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดนั้น ๆ เป็นไปได้มากกว่าเรื่องของข้อเท็จจริง

Norman Fairclough (1995, as cited in Tritipen, 2001) อธิบายว่าการวิเคราะห์วาทกรรมในสื่อจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ วิเคราะห์สหภาพการณ์ในการสื่อสาร (ตัวบท : ภาษา การปฏิบัติทางวาทกรรม : การสร้างตัวบทและการบริโภคตัวบท) และวิเคราะห์แบบแผนการใช้ภาษา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ลักษณะและประเภทของวาทกรรมว่าอยู่ในลักษณะใด รูปแบบใด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของบทสัมภาษณ์ในข่าวเกี่ยวกับเรื่องซอฟต์แวร์ของรัฐบาลไทย โดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์หาประเภทของวาทกรรม และวิเคราะห์หาวิธีการที่รัฐบาลใช้สร้างวาทกรรมนั้น ๆ

การเลือกเนื้อหาในการวิเคราะห์ เลือกศึกษาข่าวที่นำเสนอในสื่อออนไลน์จาก #SoftPower #ซอฟต์แวร์ #Thacca #Thailandcreativecontentagency #Ofos #Onefamilyonesoftpower #คณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ โดยกำหนดระยะเวลาคือ 13 กันยายน 2566 ซึ่งเป็นช่วงแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติและมีการให้สัมภาษณ์นำเสนอข่าวผ่านสื่อมวลชนเพื่อแจ้งและทำความเข้าใจกับประชาชนจนถึงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2566 รวมระยะเวลา 2 เดือน บทสัมภาษณ์จะเลือกเก็บข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของ นายเศรษฐา ทวีสิน ในฐานะนายกรัฐมนตรี และประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ นางสาวแพทองธาร ชินวัตร ในฐานะรองประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ และนายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี ในฐานะกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลจะเก็บข้อมูลวันต่อวันและหากเนื้อหาข่าวซ้ำกันจะนับเป็น 1 ข่าว โดยคัดแหล่งข่าวที่เผยแพร่ทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ในช่องทางออนไลน์ และเก็บข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมข้อมูลข่าวที่นำเสนอในช่วง 13 กันยายน 2566 ถึง 21 พฤศจิกายน 2566 มาวิเคราะห์ดังนี้

1. ประเด็นของข่าวหรือเนื้อหาของข่าวเกี่ยวกับซอฟต์แวร์
2. จำแนกประเภทวาทกรรมเพื่อช่วยให้เห็นที่มาของการสร้างวาทกรรมนั้น โดยแต่ละวาทกรรมจะมีผู้สร้าง ผู้ถูกสร้างในวาทกรรมนั้น ๆ อันนำไปสู่การสร้างความหมาย ความเข้าใจในประเด็นเรื่องซอฟต์แวร์
3. วิธีการที่รัฐบาลสร้างวาทกรรมโดยพิจารณาจากเนื้อหาบทสัมภาษณ์ในกรอบความคิดเรื่องนโยบายรัฐบาลและกรอบความคิดทางสังคม วัฒนธรรม บรรทัดฐานและค่านิยม โดยพิจารณาจากการใช้ภาษา

การนำเสนอข้อมูล นำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ในประเด็นคือ

1. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นซอฟต์แวร์ 2. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากการจำแนกประเภทของวาทกรรม 3. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในเรื่องวิธีการที่รัฐบาลใช้ในการสร้างวาทกรรม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นซอฟต์แวร์ เมื่อนำเนื้อหาของข่าวเกี่ยวกับซอฟต์แวร์ที่ให้สัมภาษณ์โดยรัฐบาลมาวิเคราะห์จะพบลักษณะของเนื้อหาซึ่งสามารถแยกประเด็นได้เป็น ที่มาของนโยบาย นิยาม ผู้รับผิดชอบ และแนวทางดำเนินการ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

1.1 ประเด็นเรื่องที่มา เริ่มต้นในการแถลงข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้รัฐบาลนำเสนอคำว่าซอฟต์แวร์เวอร์ชันในลักษณะที่เป็นนโยบาย โดยกล่าวถึงคำนี้เป็นชื่อของนโยบาย “นโยบาย 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์ (One Family One Soft Power (OFOS) เป็นนโยบายที่จะผลักดันซอฟต์แวร์ไทยไปทั่วโลก” (Sanook.com, 2023, November 06) ดังนั้นการที่รัฐบาลประกาศว่ามีเป้าหมายว่าจะนำเรื่องนี้ “ผลักดัน” หรือพยายามทำให้เป็นเรื่องที่เผยแพร่ไปทั่วโลก การทำให้เรื่องซอฟต์แวร์ไทยให้กลายเป็น

เป็นนโยบาย จึงทำให้เรื่องนั้นกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มีหลักและวิธีปฏิบัติที่จะใช้เป็นแนวดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งไปสู่ระดับครัวเรือน

1.2 ประเด็นเรื่องนิยามหรือความหมาย ระยะแรกของนำเสนอโยบาย OFOS นายกรัฐมนตรี นายเศรษฐา ทวีสิน นิยามความหมายของซอฟต์พาวเวอร์สัมพันธ์กับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ดังความว่า “รัฐบาลเราสนับสนุน Soft Power ทุกมิติ ด้านภาพยนตร์เองก็เช่นกัน เราพร้อมที่จะผลักดันให้ ภาพยนตร์ไทย พาว์วัฒนธรรมของเราออกไปสู่สายตาชาวโลก เป็นจุดขายไปสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ และความชื่นชอบให้กับประเทศไทย” (NationTV, 2023, November 01) ซอฟต์พาวเวอร์ในข้อความนี้ จึงหมายถึงชนบทธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมไทย หรือเห็นได้อย่างชัดเจนดังคำกล่าวที่ว่า “ผมดีใจครับ ที่เราทุกคนช่วยกันรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของเราไว้ นี่แหละครับคือ จุดแข็งของเรา คือ Soft Power ที่เราสามารถส่งออกไปสู่สายตาชาวโลก และสร้างเป็นรายได้กลับคืนมาสู่ชุมชนของเราได้” (NationTV, 2023, November 01) สอดคล้องกับมุมมองของ นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี ที่มองว่า “ซอฟต์พาวเวอร์เป็นภูมิปัญญาและภูมิปัญญาที่เรามีอยู่แล้ว แต่ไม่ได้บริหารจัดการให้เป็นที่เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วโลก...ที่ไม่ได้มุ่งหวังจะใช้ “พลังละมุน” สร้างความมั่นคงระหว่างประเทศ หากแต่ต้องการใช้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสร้างการยอมรับ ทำให้ทุกคนรู้สึกอยากกินอาหารไทย ดูละครไทย ดูกีฬาไทย เป็น “วัฒนธรรมที่มีพลังสูง เป็นทักษะสร้างสรรค์ และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ” (BBC, 2023, September 23) การอธิบายความหมายของซอฟต์พาวเวอร์จึงมีลักษณะเป็นทั้งภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีเป้าหมายสำคัญคือช่วยสร้างความมั่นคงและรายได้

1.3 ประเด็นเรื่องผู้รับผิดชอบ เมื่อซอฟต์พาวเวอร์เป็นนโยบายของรัฐบาลดังนั้นจึงมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลักคือรัฐบาลในนามของ “คณะกรรมการยุทธศาสตร์ Soft Power” มีนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธาน นางสาวแพทองธาร ชินวัตร เป็นรองประธาน นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าว “จะกำหนดแนวทาง รูปแบบ กลไก วิธีการ ที่จะคัดเลือกผู้มีศักยภาพในแต่ละด้านจากแต่ละครอบครัว เพื่อพิจารณาว่าจะส่งเสริมศักยภาพดังกล่าวอย่างไร” (Khaosod, 2023, September 13) นอกจากนี้ ยังมีคณะอนุกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการพิจารณาดำเนินการ ดังความว่า “รัฐบาลเตรียมจัดกิจกรรม “Colorful Bangkok Winter Festival” ซึ่งเป็นเทศกาลในช่วงปลายปี โดยจะเริ่มที่กรุงเทพฯ ก่อนแล้วขยายกิจกรรมไป 77 จังหวัดทั่วประเทศ เป็น Thailand Winter Festivals และยังมีกิจกรรมจาก 11 สาย Soft Power ด้วยความร่วมมือจากกระทรวงต่าง ๆ และ ภาคเอกชน (NationTV, 2023, November 03) ในขณะที่คำอธิบายของนายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี เผยให้เห็นว่า บุคคลที่จะขับเคลื่อนซอฟต์พาวเวอร์คนสำคัญคือกลุ่มคนที่ “รัฐบาลจะ “สร้าง” “นักรบซอฟต์พาวเวอร์” ซึ่งกองกำลังทหารของซอฟต์พาวเวอร์ ประกอบด้วย นักดนตรี นักเขียน นักมวย ดีไซน์เนอร์ เชฟอาหาร ฯลฯ” (BBC, 2023, September 23) เมื่อพิจารณาในมิติของผู้รับผิดชอบจึงชัดเจนว่ารัฐบาลกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะร่วมกันเป็นทั้งผู้ “กำหนดแนวทาง รูปแบบ กลไก วิธีการ ที่จะคัดเลือก” เป็น “ผู้สร้าง” และ “ผู้จัดกิจกรรม”

1.4 ประเด็นเรื่องแนวทางดำเนินการ สอดคล้องไปกับการที่ทำให้ซอฟต์พาวเวอร์เป็นนโยบาย นอกจากที่จะกำหนดผู้รับผิดชอบแล้วยังต้องกำหนดวิธีการหรือแนวทางดำเนินการเพื่อสื่อสารกับประชาชน

โดยเริ่มจากการจัดทำแผนเป็นขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การพัฒนาคนผ่านกระบวนการส่งเสริมเฉพาะศักยภาพ ขั้นที่ 2 การพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สาขาต่าง ๆ ภายในประเทศ ขั้นที่ 3 การนำอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์มุ่งสู่เวทีโลก ดังความว่า “นางสาวพทองธาร ชินวัตร รองประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ กล่าวว่า ได้จัดทำแผนผลักดันซอฟต์แวร์ของไทย โดยจะเร่งขับเคลื่อน 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์ หรือ One Family One Soft Power (OFOS) และ Thailand Creative Content Agency (THACCA) ...สำหรับแนวทางขับเคลื่อน... ได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการเป็น 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 การพัฒนาคนผ่านกระบวนการส่งเสริมเฉพาะศักยภาพ ขั้นที่ 2 การพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สาขาต่าง ๆ ภายในประเทศ 11 สาขา ได้แก่ อาหาร กีฬา เฟสติวัล ท่องเที่ยว ดนตรี หนังสือ ภาพยนตร์ เกม ศิลปะ การออกแบบและแฟชั่น ขั้นที่ 3 การนำอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สู่เวทีโลก (thaigov, 2023, October 03) ดังนั้น เมื่อเริ่มต้นด้วยนโยบายเนื้อหาข้างขึ้นจึงมีการขยายประเด็นเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินการเรื่องซอฟต์แวร์ทั้งในเรื่องของคน อุตสาหกรรม และการนำสู่สากล เพื่อให้ผู้รับสารหรือประชาชนเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นว่ารัฐบาลจะทำอะไรอย่างไร

1.5 ประเด็นเรื่องผลลัพธ์ ผลลัพธ์ของนโยบายซอฟต์แวร์เป็นอีกเนื้อหาหนึ่งที่ปรากฏในช่วงแม้เป็นช่วงเวลาของการนำเสนอข่าวเพื่อทำความเข้าใจในระยะเริ่มต้น อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังได้กล่าวถึงเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่วัดได้จากจำนวนประชาชนที่ได้รับการพัฒนา รายได้ที่เพิ่มขึ้นต่อปี ปริมาณที่เพิ่มขึ้นของกิจการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย และการเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก ดังที่ นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี อธิบดีฯว่า “ตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบายนี้คือการไปถึงเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ นั่นคือ คนไทย 20 ล้านคนมีทักษะสูง เศรษฐกิจเติบโตโดยมีซอฟต์แวร์เป็นแรงนำในการพาไทยพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง คนไทยมีรายได้ 4 ล้านล้านบาทต่อปี...นอกจากนี้ยังมีดัชนีอื่น ๆ ที่วัดผลเป็นตัวเลข/เป็นรูปธรรมได้ อาทิ ทำอย่างไรให้ร้านอาหารไทยมีแฟรนไชส์แบบคนไทย 80,000 ร้านทั่วโลก จากปัจจุบันมีอยู่ 15,000 ร้านทั่วโลก ...หรือทำอย่างไรให้มีสนามฝึกซ้อมมวยไทยในเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก วรรณกรรมไทยถูกแปลเป็นภาษาต่างประเทศมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ วงดนตรีไทยผยองในเวทีไทยได้จัดฉายภาพยนตร์ระดับนานาชาติ ฯลฯ ...ซึ่งโครงการนี้วางกรอบไว้ ใน 100 วันหรือ 3 เดือนเศษ ๆ จะต้องเริ่มเห็นผลและเป็นรูปเป็นร่าง เริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของคนที่มีความสามารถให้เด่นขึ้นมาก่อน” (posttoday, 2023, September 15)

2. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากการจำแนกประเภทของวาทกรรม ประเด็นที่รัฐบาลให้สัมภาษณ์นับตั้งแต่เริ่มมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ ขึ้นแจ้งทำความเข้าใจกับประชาชนผ่านสื่อมวลชนเป็นเวลา 2 เดือนนั้น ได้สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์หลัก ๆ เกี่ยวกับเรื่องซอฟต์แวร์ที่ถูกผลิตซ้ำจนนำไปสู่การสร้างความหมาย สร้างความเข้าใจ และรับรู้ความจริงเกี่ยวกับเรื่องซอฟต์แวร์ของรัฐบาล โดยสามารถวิเคราะห์เนื้อหาเป็นประเด็น “วาทกรรมซอฟต์แวร์ของรัฐบาลไทย” ได้ดังนี้

2.1 วาทกรรมซอฟต์แวร์คือต้นทุนวัฒนธรรมที่พัฒนาคนพัฒนาชาติ ในประเด็นนี้พบว่า รัฐบาลกล่าวถึงซอฟต์แวร์ในมิติของการพัฒนา เช่น “ในความเห็นผม นี่เป็นมหายุทธศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์ที่จะเปลี่ยนชีวิตคน เปลี่ยนการหารายได้ของคน เปลี่ยนโครงสร้างการผลิตของประเทศครั้งใหญ่” (BBC, 2023, September 23) ซอฟต์แวร์ที่รัฐบาลสร้างเป็นยุทธศาสตร์จะช่วย “สร้างระบบนิเวศ

แก่อุตสาหกรรมไทย ประเทศไทยจะเติบโตอย่างก้าวกระโดด ด้วยแรงงานทักษะสูงและการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สาขาต่าง ๆ” นับเป็นการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ และยกระดับของประเทศให้เป็นผู้นำเรื่องซอฟต์แวร์ ดังความว่า “เรามุ่งยกระดับคุณภาพและทักษะของคนไทย 20 ล้านคนให้เป็นแรงงานทักษะสูง ถ้าเราทำนโยบายได้สำเร็จจะมีรายได้เข้าประเทศ 4 ล้านล้านบาทต่อปี และการทำงานเพิ่มขึ้น 20 ล้านตำแหน่ง รวมถึงเศรษฐกิจจะเติบโตถึงเป็น 1 ในผู้นำของโลกเรื่องซอฟต์แวร์” หรือ “จะเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจภาพรวมทั้งประเทศ 20 ล้านครอบครัว ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลายเป็นประเทศที่มีรายได้สูง” (Thairath, 2023, October 03) ดังนั้นจึงชัดเจนว่าเป้าหมายสำคัญของการหยิบยกเรื่องซอฟต์แวร์มาเป็นนโยบายคือการต่อสู้กับความยากจน การเพิ่มรายได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “นโยบายนี้มีเป้าหมายที่จะทำให้คนไทยหลุดพ้นกับดักรายได้ปานกลาง โดยจะทำให้คนไทยอย่างน้อย 20 ล้านคนมีรายได้ไม่น้อยกว่า 2 แสนบาทต่อปี หรือ 20,000 บาทต่อเดือน” (Posttoday, 2023, September 15) ซึ่งเท่ากับว่าซอฟต์แวร์เป็นเรื่องของการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาชาติด้วยนโยบายของรัฐบาล กล่าวคือ “เพิ่มรายได้ของคนไทย ผ่านการผลักดันคนเก่ง คนมีความสามารถ หรือคนที่มีความสนใจ บ่มเพาะศักยภาพคนไทย 20 ล้านคน ผ่านนโยบาย ‘OFOS’ (One Family One Soft Power)” (Banmuang, 2023, September 19)

2.2 วาทกรรมซอฟต์แวร์ไทยสู่ระดับโลก ซอฟต์แวร์เป็นเรื่องที่จะต้องผลักดันสู่นานาชาติ จากระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน สู่ระดับโลก ดังความว่า “น.ส.แพทองธารกล่าวว่าซอฟต์แวร์ไทยจะผลักดันให้เป็นซอฟต์แวร์ระดับโลก โดยความร่วมมือของกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงพาณิชย์ จะทำให้เทศกาลของคนไทยมีโอกาสในต่างประเทศ...ในวันที่ 3 เม.ย.67 จัดงานสงกรานต์ให้เป็น world water festival เป็นเทศกาลระดับโลก...ประเทศไทยต้องมีชื่อเสียงกว้างไกลระดับโลก (Workpoint, 2023, November 19) หรือในเรื่องของอาหาร “วงการอาหารจะสามารถผลักดันไปสู่โลกได้ ผ่านโครงการ ‘หนึ่งหมู่บ้าน หนึ่งเชฟอาหารไทย’ ตั้งเป้าว่าจะมีการอบรมถึง 70,000 คน โดยจะสร้างเชฟที่ได้มาตรฐานผ่านการควบคุมจากเชฟมืออาชีพ ส่วนเรื่องของการก็หาเรากำลังเริ่มวางแผนการยกระดับมวยไทย ให้มีหลักสูตรที่ชัดเจนได้มาตรฐานเกิดขึ้น ขณะนี้ในต่างประเทศมีค่ายมวยไทยมากกว่า 40,000 แห่งทั่วโลก ให้จัดให้มีหลักสูตรที่ชัดเจนและพร้อมที่จะไปอยู่ในแต่ละประเทศมากขึ้น (NationTV., 2023, November 01) ทางด้านของนายแพทย์ สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี กรรมการและเลขาธิการคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ ได้เข้ามอบนโยบายและยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ซอฟต์แวร์ที่รัฐบาลจะ “รุกบนเวทีโลกต่อจากนี้ ในหัวข้อ ‘ศักยภาพ Soft Power ไทย สุดลาดโลก’ ...นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องมีฝั่งนโยบายต่างประเทศ ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการส่งเสริมยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์เพื่อรุกต่อหน้าต่อในเวทีโลก” (Banmuang, 2023, September 19) หรือข้อความสัมภาษณ์ของนายเศรษฐา ทวีสิน ที่กล่าวว่า “รัฐบาลเราสนับสนุน Soft Power ทุกมิติ ด้านภาพยนตร์เองก็เช่นกัน เราพร้อมที่จะผลักดันให้ภาพยนตร์ไทย พัฒนาธรรมชาติของเราออกไปสู่สายตาชาวโลก เป็นจุดขายไปสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ และความชื่นชอบให้กับประเทศไทย” (NationTV., 2023, November 01) รวมถึงนายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี ที่กล่าวว่า “ประชาชนชาวบ้าน” ในวันวานสามารถเป็น “ประชาชนซอฟต์แวร์” ในวันนี้เพื่อทำหน้าที่ฝึกอบรมและถ่ายทอดทักษะให้แก่บรรดา “นักเรียนซอฟต์แวร์” โดยทั้งหมดนี้ต้องถูกออกแบบการฝึกอบรม วางแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนนักเรียนซอฟต์แวร์ไทยไปต่างประเทศ” (BBC, 2023, September 23) รวมถึง “2 ต.ค. 2566 นายฯ รับฟังการนำเสนอ Thailand Soft Power Halal & Future Food จากนายบุญเลิศ อ่องไพฑูรย์ รองประธานคณะกรรมการธุรกิจอาหารแปรรูปและอาหารแห่ง

อนาคต (PFC) สภาหอการค้าไทย โดยนายกฯ ย้ำว่ารัฐบาลสนับสนุน สร้างองค์ความรู้ด้านอาหาร ให้ไทยเป็น “Soft Power” ดึงดูดนักท่องเที่ยว เปิดโอกาส Start up ด้านอาหารรายใหม่ ผลักดันให้ไทยมีความมั่นคงด้านอาหาร เป็นแหล่งผลิตอาหารฮาลาลที่หลายประเทศต้องการ” (NationTV., 2023, November 01)

2.3 วาทกรรมซอฟต์พาวเวอร์คือความคิดสร้างสรรค์ ซอฟต์พาวเวอร์คือสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยเรียกบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ในวงการอาชีพต่าง ๆ ว่าเป็น “คนในวงการซอฟต์พาวเวอร์” ดังนั้นการผลักดันเรื่องนี้จึงต้อง “จัดงานซอฟต์พาวเวอร์ฟอรัมนานาชาติ เพื่อระดมความคิดสร้างสรรค์ของคน ในวงการซอฟต์พาวเวอร์ทั้งระดับประเทศและระดับโลก... น.ส.แพทองธาร กล่าว” (Thaigov, 2023, October 03)

2.4 วาทกรรมซอฟต์พาวเวอร์คือความเป็นไทย สิ่งที่เป็นซอฟต์พาวเวอร์ย่อมหมายถึงวัฒนธรรมและศิลปะไทยในแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า อาหาร ภาพยนตร์ ดนตรี กีฬา เป็นต้น ดังความว่า “นายกฯ กล่าวว่า “เป็นการประเดิมซอฟต์พาวเวอร์ อึ้งอึ้งสวมผ้าไทยผ้าขาวม้าผูกเอว” ออกแบบโดยดีไซเนอร์ไทย ไม่ใช่ผ้าขาวม้าที่ได้มาตอนหาเสียง ผืนใหญ่ไม่พอ ตนชอบสีสดใสอยู่แล้ว คนตัดก็ตัดได้ดี ตัดได้สวย ดีไซน์เออร์เก่ง”(Thairath, 2023, October 03) หรือ “จริง ๆ แล้วเรามีวัฒนธรรมที่ดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอาหารของไทยเราได้เปรียบ ทุกรัฐแต่ละจังหวัดมีซิกเนเจอร์ อัตลักษณ์ของตัวเอง เป็นจุดแข็ง เสน่ห์ เราสามารถดันเป็นซอฟต์พาวเวอร์ได้แน่นอน” น.ส.แพทองธาร กล่าว (Workpoint, 2023, November 19) หรือ “นายกฯ เชื่อว่าสิ่งหนึ่งที่ทำให้หนังเรื่องนี้ประสบความสำเร็จ คือการที่ผู้กำกับและทีมงานภูมิใจในรากเหง้าของตัวเอง ควรค่าแก่การสนับสนุน “รัฐบาลเรสนับสนุน Soft Power ทุกมิติ ด้านภาพยนตร์เองก็เช่นกัน เราพร้อมที่จะผลักดันให้ภาพยนตร์ไทย พาว์วัฒนธรรมของเราออกไปสู่สายตาชาวโลก” (NationTV., 2023, November 01) รวมถึง “เร่งเตรียมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการผลักดันซอฟต์พาวเวอร์ของไทย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาอย่างมวยไทย และเทศกาลภาพยนตร์ ดนตรี และอาหาร เป็นต้น” (Thaigov, 2023, October 03)

2.5 วาทกรรมซอฟต์พาวเวอร์เป็นส่วนหนึ่งของการดึงดูดนักท่องเที่ยว นายกรัฐมนตรีมักจะกล่าวถึงซอฟต์พาวเวอร์โดยสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว ดังความว่า “รัฐบาลได้มีการกระตุ้นการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มประเทศเป้าหมายเฉพาะไว้แล้ว ขอให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เร่งเตรียมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการผลักดันซอฟต์พาวเวอร์ของไทย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาอย่างมวยไทย และเทศกาลภาพยนตร์ ดนตรี และอาหาร เป็นต้น” (Thaigov, 2023, October 03) หรือ “ผมดีใจครับที่เราทุกคนช่วยกันรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของเราไว้ นี่แหละครับคือ จุดแข็ง ของเรา คือ Soft Power ที่เราสามารถส่งออกไปสู่สายตาชาวโลก และสร้างเป็นรายได้กลับคืนมาสู่ชุมชนของเราได้” (NationTV., 2023, November 01)

2.6 วาทกรรมซอฟต์พาวเวอร์คือความชอบธรรมทางกฎหมาย การดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนเรื่องซอฟต์พาวเวอร์เป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญและผลักดันกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องมารองรับ ดังความว่า “พร้อมกับการปรับเปลี่ยนกฎหมายบางส่วนในระดับกฎกระทรวงหรือพระราชกฤษฎีกา ให้ส่งเสริมและสอดคล้องการดำเนินงานตามนโยบาย ... และคาดหวังว่าร่างพระราชบัญญัติ THACCA จะได้รับ

ความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร และเข้าสู่การพิจารณาของวุฒิสภาต่อไป น.ส.แพทองธารกล่าวว่า (Thaigov, 2023, October 03) “จะปรับแก้กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆที่ไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน อำนวยความสะดวกให้อุตสาหกรรมต่างๆ สร้างวันสต็อปเซอร์วิส สนับสนุนเงินทุนวิจัยและพัฒนา สร้างแรงจูงใจด้านภาษี ในชุมชนจะสร้างศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบทุกจังหวัด” (Thairath, 2023, October 03) หรือ “การปรับเปลี่ยนกฎหมาย ออกนโยบายเอื้ออำนวยความสะดวกการทำงานของ 11 หน่วยงานอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ผ่านการทำงานภายใต้หน่วยงาน ‘THACCA’ (Thailand Creative Content Agency) นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องมีฝั่งนโยบายต่างประเทศ ซึ่งถือเป็นองคาพยพ ที่สำคัญในการส่งเสริมยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์ เพื่อรุกต่อหน้าต่อในเวทีโลก” (banmuang, 2023, September 19)

2.7 วาทกรรมซอฟต์แวร์ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล แม้เรื่องซอฟต์แวร์จะเป็นเรื่องที่รัฐบาลกล่าวว่าเป็นสิ่งที่มี “ประโยชน์ซอฟต์แวร์” และ “นักบริพาเวอร์” อยู่แล้วแต่เดิม แต่รัฐบาลคือผู้ดำเนินการให้เรื่องซอฟต์แวร์มีความสำคัญโดยมองว่ารัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มหรือที่ใช้คำว่า “นับหนึ่ง” ดังความว่า “นับจากวันนี้ รัฐบาลได้เริ่มนับหนึ่งการขับเคลื่อนซอฟต์แวร์ของประเทศแล้ว และได้กำหนดเป้าหมายระยะสั้นและกลาง คือ ภายใน 100 วัน หรือ 11 ม.ค. 2567 (Thaigov, 2023, October 03)

2.8 วาทกรรมซอฟต์แวร์เกิดจากการบ่มเพาะและสร้างให้มีให้เป็น เช่นเดียวกับ การที่รัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มและขับเคลื่อนสิ่งที่รัฐบาลกล่าวอ้างสะท้อนให้เห็นว่าซอฟต์แวร์เกิดจากการ “บ่มเพาะ” “สร้าง” ด้วยการ “ฝึกอบรม” ดังความว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะพร้อมให้ประชาชนลงทะเบียนแสดงความสนใจเข้ารับการบ่มเพาะ จะมีการปรับปรุงศูนย์บ่มเพาะทักษะสร้างสรรค์ ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ...ภายในวันที่ 3 เม.ย. 2567 จะเริ่มต้นกระบวนการบ่มเพาะศักยภาพคนผ่านศูนย์บ่มเพาะทักษะสร้างสรรค์ น.ส.แพทองธารกล่าวว่า (Thaigov, 2023, October 03) หรือ “โอเพนสริมตันจากศูนย์เลยก็ได้ บางคนไม่มีทักษะเลยก็ได้ แต่กระบวนการครั้งนี้ต้องเกิดการฝึกอบรม บ่มเพาะ มีการจัดการศึกษาครั้งใหญ่” (BBC, 2023, September 23)

2.9 วาทกรรมซอฟต์แวร์คืออำนาจ กล่าวถึงนิยามของซอฟต์แวร์ว่าเป็นอำนาจให้เกิดการยอมรับซอฟต์แวร์โดยมิได้บังคับดังความว่า “น.ส.แพทองธาร กล่าวว่า ช่วงที่ผ่านมาคำว่า ‘Soft Power’ คือหนึ่งในคำที่สังคมไทยให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งคำนิยามและรูปแบบ ซึ่งวันนี้คนเข้าใจในภาพรวมว่าไม่ใช่สินค้าแต่เป็นการพยายามสร้างสินค้าที่มีอยู่แล้วให้เป็นพลัง ‘Soft Power’ คือ อำนาจในการทำในประเทศหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งพร้อมโอรับวัฒนธรรมอื่น ๆ ให้เข้ามาโดยที่ไม่ได้มีการบังคับ” (NationTV., 2023, November 01)

3. ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในเรื่องวิธีการที่รัฐบาลใช้ในการสร้างวาทกรรม

จากการจำแนกวาทกรรมได้ทั้งหมด 9 ประเภทนั้น พบว่าในแต่ละวาทกรรมจะมีผู้สร้างคือรัฐบาลและผู้ถูกสร้างคือหน่วยงาน องค์กร หรือภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งสามารถสรุปถึงวิธีการที่รัฐบาลใช้สร้างวาทกรรมได้ดังต่อไปนี้

3.1 สร้างผลกระทบ เป็นประเด็นสาธารณะ พยายามแสดงให้เห็นว่าซอฟต์แวร์สร้างผลกระทบให้กับชีวิตคนทั้งประเทศ และช่วยยกระดับประเทศ ตอกย้ำให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร และรายได้ที่เพิ่มขึ้น

3.2 ความเด่น ผู้ถูกสร้างวาทกรรมคือผู้มีความสามารถพิเศษ มีศักยภาพ มีคุณภาพ คือตัวแทนประเทศ

3.3 ผลิตซ้ำผ่านการนำเสนอซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง ผ่านการให้สัมภาษณ์ทั้งจาก นายเศรษฐา ทวีสิน ในฐานะนายกรัฐมนตรีและประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ นางสาวแพทองธาร ชินวัตร ในฐานะรองประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์ว่าด้วยซอฟต์แวร์แห่งชาติ และ นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี ในฐานะกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์แวร์แห่งชาติ ซึ่งเป็นบุคคลที่ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก

3.4 ตอกย้ำมายาคติหรือภาพเหมารวม ซอฟต์แวร์คือความเจริญ คือการพัฒนา ทำให้ชีวิตดีขึ้น คือการยกระดับจากชุมชนสู่ความเป็นชาติและความเป็นสากลระดับโลก

3.5 อ้างอิงกรอบของกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปฏิบัติตามและตั้งงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ นโยบาย กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องที่จะต้องสอดคล้องกับการทำงานทุกภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนประเทศ

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ประเด็นของข่าว พบ 5 ประเด็น คือ ประเด็นเรื่องที่มา ประเด็นเรื่องนิยามหรือความหมาย ประเด็นเรื่องผู้รับผิดชอบ ประเด็นเรื่องแนวทางดำเนินการ และประเด็นเรื่องผลลัพธ์

2. ประเภทวาทกรรมซอฟต์แวร์ พบวาทกรรม 9 ประเภท ดังนี้ วาทกรรมซอฟต์แวร์คือต้นทุนวัฒนธรรมที่พัฒนาคนพัฒนาชาติ วาทกรรมซอฟต์แวร์ของไทยสู่ระดับโลก วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความคิดสร้างสรรค์ วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความเป็นไทย วาทกรรมซอฟต์แวร์เป็นส่วนหนึ่งของการดึงดูดนักท่องเที่ยว วาทกรรมซอฟต์แวร์คือความชอบธรรมทางกฎหมาย วาทกรรมซอฟต์แวร์ขับเคลื่อนโดยรัฐบาล วาทกรรมซอฟต์แวร์เกิดจากการบ่มเพาะและสร้างให้มีให้เป็น วาทกรรมซอฟต์แวร์คืออำนาจ

3. วิธีการที่รัฐบาลสร้างวาทกรรม พบวิธีดังนี้ สร้างผลกระทบ ความเด่น ผลิตซ้ำ ตอกย้ำมายาคติหรือภาพเหมารวม อ้างอิงกรอบของกฎหมาย

ผลจากการวิเคราะห์ประเด็นของข่าวเกี่ยวกับเรื่องซอฟต์แวร์ของรัฐบาล โดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์หาประเภทของวาทกรรมและวิเคราะห์วิธีการสร้างวาทกรรมนั้น ๆ มีข้ออภิปรายดังนี้ ในช่วงระยะเริ่มต้นของการนำเสนอ “นโยบาย 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์ (One Family One Soft Power หรือ OFOS)” รัฐบาลมุ่งสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ ประเด็นเรื่องที่มา นิยามหรือความหมาย ผู้รับผิดชอบ แนวทางดำเนินการ และประเด็นเรื่องผลลัพธ์หรือตัวชี้วัด ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเมื่อเป็นเรื่องซอฟต์แวร์ย่อมเป็นสิ่งที่พึงมีอยู่เดิมไม่ว่าจะเป็นด้านภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม และ

ความเป็นประชาธิปไตยตามที่ Joseph S. Nye ได้เสนอถึงดัชนีที่เกี่ยวกับซอฟต์แวร์ไว้อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมุ่งเน้นเรื่องนั้นในฐานะที่เป็นนโยบายซึ่งเป็นแนวหรือวิธีการปฏิบัติ ความหมายที่แท้จริงของซอฟต์แวร์จึงถูกนำมาใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย โดยรัฐบาลมีความชอบธรรมในฐานะผู้บริหารประเทศ ดังนั้น เมื่อรัฐบาลประกาศเป็นนโยบายและมุ่งเน้นการอธิบายถึง “วิธีการ กำหนดรูปแบบ กติกา การคัดเลือก การสร้าง การพัฒนา การสร้างสรรค์” ในระยะแรกของการสื่อสารเรื่องนี้ คำถามจากภาคประชาชนจึงเกิดขึ้นหลายประเด็นโดยเฉพาะในด้านของคำถามว่า ซอฟต์แวร์ของรัฐบาลคืออะไรกันแน่ แม้ว่าในมุมมองรัฐบาลจะอธิบายเรื่องนี้ไปในลักษณะของ “อำนาจละมุน” พลังในการโน้มน้าวชักจูงและการบังคับ หรือความเป็นไทยที่มีอยู่เดิม แต่ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวจะสังเกตได้ว่า เมื่อการเสนอข่าวของรัฐบาลมุ่งเน้นไปที่เรื่องวิธีการ “สร้าง” หรือแนวทางดำเนินการ ด้วยเหตุนี้จึงยังตอกย้ำความเป็นนโยบายของรัฐ การย้ายชื่อนโยบาย “1 ครอบครัว 1 ซอฟต์แวร์” จึงนำไปสู่การตั้งคำถามว่า “ครอบครัว” ต้องทำอะไร เพื่ออะไร อีกทั้งเนื้อหาของข่าวสะท้อนให้เห็นทั้งวาทกรรมที่มีลักษณะสนับสนุน เช่น วาทกรรมความเป็นไทย ต้นทุนวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และวาทกรรมที่ย้อนแย้ง เช่น ซอฟต์แวร์คือการ “ปมเพาะ” “สร้าง” “ขับเคลื่อน” โดยรัฐบาล ดังนั้นหากนิยามความหมายซอฟต์แวร์ของรัฐบาลจากผลการวิเคราะห์จึงอาจหมายถึง “ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่พัฒนาคนพัฒนาชาติสู่ระดับโลก ด้วยความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นไทยอันจะนำมาซึ่งรายได้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวผ่านกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยมีรัฐบาลเป็นผู้ขับเคลื่อนด้วยการสร้างให้มีหรือกำหนดให้เป็น” ในความเข้าใจของประชาชนผ่านสารที่รัฐบาลนำเสนอ ซอฟต์แวร์จึงมิใช่เป็นเพียงอำนาจละมุนที่ดึงดูด “คนนอก” มิใช่เป็นเพียง “เสน่ห์” หรือการ “บริหารเสน่ห์” ที่ประเทศไทยมีอยู่เดิม หากแต่มีนัยเรื่องอำนาจต่อ “คนใน” ผ่านการคัดเลือก สร้าง และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับซอฟต์แวร์ของไทย ผลการวิจัยสะท้อนให้ผู้รับสารตระหนักและเท่าทันวาทกรรมซอฟต์แวร์ของรัฐบาลไทยได้ว่า ความหมายซอฟต์แวร์ถูกให้น้ำหนักไปที่นโยบายของรัฐผ่านองค์กรชื่อ THACCA (Thailand Creative Content Agency) ที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จรวมถึงงบประมาณที่จะสร้างและดูแลซอฟต์แวร์อย่างเป็นระบบครบวงจร ทำให้เป็นอาชีพ ทำให้เป็นทักษะ ทำให้เป็นความรู้ ทำให้เป็นรายได้ จึงอาจมองได้ว่าเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับนิยามของซอฟต์แวร์ที่ควรสร้างการยอมรับโดย “ไม่บังคับ” ในการนี้ จาก “เสน่ห์ไทย” ที่ควรเป็นไปตามธรรมชาติ เมื่อถูกทำให้กลายเป็นการกำหนดหรือสั่งการให้ทำด้วยวิธีการของรัฐนั้น แทนที่จะโน้มน้าวให้ยอมรับอาจถูกปิดกั้นและต่อต้านได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลในระดับของความหมายและศึกษาจากข่าวซึ่งยังมีหลายประเด็นที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง มายาคติในข่าวซอฟต์แวร์ของรัฐบาลไทย มุมมองของผู้รับสารทั้งในลักษณะเห็นพ้องและต่อต้าน จากนโยบายของพรรคเชื่อมโยงสู่นโยบายของรัฐและการทำให้เป็นวาทกรรมทางการเมือง เป็นต้น

References

- Banmuang. (2023, September 19). **Doctor Leab reveals the Soft Power Meeting 3 T. C. This Ung Ing sits as the chairman of the board.** Retrieved from <https://www.banmuang.co.th/>. (In Thai)
- Bamrungsuk, S. (2014). *Soft Power*. Bangkok : National Intelligence Agency. (In Thai)
- BBC. (2023, September 23). **‘Soft Power (Phuea) Thai Policy that Surapong Suebwonglee guarantees that “Think of it, you can do it”.** Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/articles/> (In Thai)
- Charoensin Oran, C. (2000). **Development discourse**. Bangkok : Wilang. (In Thai)
- Ejan.(2023,October 05).”**Doctor Leab - Surapong Suebwonglee” emphasizes that 1 family, 1 soft power can actually happen.** Retrieved from <https://www.ejan.co/politics/q086rcxdgl>.
- Ing-on Netranon, I. (2019). **Thai soft power national power in the 21st century.** (Doctoral dissertation). Rangsit University.
- Khaosod.(2023,September 15). **‘Settha’ sits on the Chairman of the Soft Power Strategic Committee. ‘Ung Ing’, Vice President, goes to find potential families in each side, ready to promote.** Retrieved from https://www.khaosod.co.th/politics/news_7865284. (In Thai)
- Nye, J S. (2004). **Soft Power : The Means to Success in World Politics**. New York: BBS Public Affaire, 2004.
- NationTV. (2023,November 01). **Open the Soft Power exhibition of “Settha Thaweesin”.** Retrieved from <https://www.nationtv.tv/politic/378934849>. (In Thai)
- NationTV. (2023,November 03). **‘Opening the Fair of Settha Thaweesin.** Retrieved from <https://www.mationtv.tv/politic/3789348>. (In Thai)
- Posttoday. (2023,September 15). **“Pae Thongtarn” hopes to export Thai soft power to the eyes of the world.** Retrieved from <https://www.posttoday.com/lifestyle/700391>. (In Thai)

Sanook.com. (2023, November 06). **‘1 Family 1 Soft Power’ government policy To raise the skills of Thai people.** Retrieved from <https://sanook.com/news/9004022/>. (In Thai)

Sanook.com. (2023, November 07). **What is THACCA? ON THE SOFT POWER CARE AGENCY OF “PHO THAI” SYSTEMATICALLY.** Retrieved from <https://www.sanook.com/news/9096822/>. (In Thai)

Tritipen, S. (2001). **The discourse creates the political truth of the Thai newspaper in The concealment case Thaksin Shinawatra’s assets (Master’s thesis).** Chulalongkorn University. (In Thai)

Thaigov. (2023, October 03). **The Prime Minister held the first meeting of the National Soft Power Strategic Committee, giving “Phae Thong Than” as the chairman of the soft power. Instructing government and private agencies Prepare tourism promotion activities.** Retrieved from <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/72896> (In Thai)

Thairath. (2023, October 04). **Push Soft Power “Ung Ing” Oh 4 trillion per year. A. Not joining the referendum team.** Retrieved from <https://www.thairath.co.th/news/politic/2730176> (In Thai)

Workpointnews. (2023, November 19). **“Ung Ing” Phae Thong Than wants to push “Moo Pan” into a soft power.** Retrieved from <https://workpointnews.com/politics/news/> (In Thai)

